

О.В. Нітенко

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІЗ ПРАВА В УНІВЕРСИТЕТАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто особливості іношомовної підготовки фахівців із права в провідних університетах країн Центральної, Північної та Східної Європи, що входять до Європейського простору вищої освіти; відбір університетів здійснено за їх показниками в Шанхайському рейтингу за 2014 рік. Визначено загальні тенденції іношомовної підготовки юристів на всіх циклах вищої освіти в указаних країнах: наявність бакалаврських та магістерських курсів, які викладаються іноземною, найчастіше англійською, мовою; функціонування міжнародних англійськомовних програм з права (від однієї до п'яти) для здобувачів вищої освіти всіх рівнів, що є найкращим стимулом для вивчення іноземної мови; надання можливості підготовки дисертації іноземною, як правило англійською, мовою. Крім того, у статті подано детальний перелік новітніх магістерських та докторських програм з права, що функціонують у вказаних європейських університетах, а також наведено конкретні вимоги щодо іношомовних знань здобувачів, які бажають взяти участь у цих програмах, – це результати тестів з англійської мови TOEFL або IELTS, з німецької – ДААД.

***Ключові слова:** фахівці із права, іношомовна підготовка, університет, магістерська програма, тест з англійської мови.*

Актуальність проблеми. В умовах розбудови української держави, соціальних і правових реформ, інтернаціоналізації вищої освіти набула актуальності потреба удосконалення існуючої системи підготовки юристів, які повинні володіти сучасними знаннями й мати високий рівень культури, а також громадянської та соціальної свідомості. Адже, за визначенням ООН, “юрист – це відкрита та доступна для клієнта особа, яка на засадах здобутої кваліфікації та дотримання високих стандартів моральності і професійної етики здійснює діяльність, спрямовану на захист прав та законних інтересів клієнта з урахуванням публічного порядку держави” [1]. Тому основними завданнями вищої юридичної освіти є надання належної кваліфікації у поєднанні з формуванням професійних ідеалів та поваги до морального обов’язку, прав та свобод людини, а також постійне підвищення професійної компетентності юристів, підвищення гарантованості індивідуальних і колективних прав людини відповідно до Рекомендацій Ради Європи щодо свободи здійснення юридичної професії [2].

Протиріччя між якістю юридичної підготовки в системі вищої освіти України та сучасними потребами особистості, вимогами суспільства в умовах євроінтеграції та глобалізації породжує необхідність модернізації такої підготовки в Україні з урахуванням кращого європейського досвіду.

Мета статті. Виявити особливості іношомовної підготовки фахівців із права в провідних університетах Європейського простору вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Для даного дослідження відбір університетів країн Центральної, Північної та Східної Європи, що входять до Європейського простору вищої освіти, здійснювався за показниками цих університетів в авторитетному Шанхайському рейтингу за 2014 рік [3].

© О.В. Нітенко, 2015

Серед розглянутих європейських країн університети Німеччини за цим рейтингом посідають найвищі місця. Так, 49-е місце у світі посів Університет Хайдельберга (за національним рейтингом Німеччини він посідає 1-е місце). Це найстаріший університет країни, який був заснований 1386 року. Юридичний факультет цього вищого навчального закладу є його ровесником і належить до найкращих юридичних факультетів на території Європейського Союзу [4]. На факультеті здійснюється підготовка юристів на всіх трьох рівнях: бакалаврат, магістратура, докторантура (PhD). Навчання для всіх категорій здійснюється виключно німецькою мовою, проте здобувачам вищої освіти, які хочуть стати учасниками академічних обмінів, треба знати іноземну мову (мови). Наприклад, для участі в спільній німецько-чилійській магістерській програмі “Міжнародне право”, після завершення якої присуджується міжнародно визнаний ступінь “магістр права” (LL.M.), серед вимог до здобувачів зазначено володіння **іспанською та/чи англійською мовами** (для чилійських учасників – **німецькою мовою**). В Університеті Хайдельберга ця програма розпочинається в 2015 році у рамках спільного проекту міжнародного Інституту публічного та міжнародного права Макса Планка (як підрозділу університету) й Інституту міжнародних студій Університету Чилі [5]. Метою програми є аналіз поточних і прогнозованих тенденцій у галузі міжнародного права в еру глобалізації, а також міжнародна торгівля та інвестиції, методи арбітражу й вирішення спорів у цих галузях. Тож, іншомовна підготовка стає необхідною умовою для набуття відповідних компетентностей випускниками програми.

Використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, започатковано сучасну форму навчання – дистанційну – для магістерської програми “Права людини і насильницьке переміщення”. Диплом магістра надається по успішному завершенні таких курсів: 1) “Насильницьке переміщення й права людини”; 2) “Торгівля людьми”; 3) “Захист біженців”; “Захист осіб без громадянства”; “Захист внутрішньо переміщених осіб” [6]. У вимогах до здобувачів магістерського ступеня вказується рівень знань з письмової англійської мови – “добре володіння письмовою англійською мовою” (*англ.* “a good written command of English”), що є необхідним і достатнім для опанування програми.

Ще одна новітня інтегрована магістерська програма “Реструктуризація підприємств” присвячена вивченню та дослідженню як правових, так і економічних проблем, пов’язаних з кризами підприємств [7]. Оскільки неспроможність підприємств як юридичних осіб викликає завжди катастрофічні економічні та соціальні наслідки – знецінювання коштів спонсорів (донорів), борги перед постачальниками, зростання безробіття, втрати податкових коштів державою, то для своєчасного виявлення та ефективного розв’язання таких проблем потрібні кваліфіковані фахівці з юридичною та економічною освітою, на яких наразі спостерігається зростаючий попит. Серед компетентностей, якими мають володіти здобувачі такого фаху, також зазначається володіння англійською мовою.

Окрім підготовки магістрів, юридичний факультет Університету Хайдельберга здійснює і підготовку докторів права (Doktor der Rechtswissenschaft [Dr. iur.]). У Положенні про вступ до аспірантури юридичного факультету вказується, що “дисертація може бути написана будь-якою іншою поширеною європейською мовою” [8]. Це допускається у трьох випадках: 1) якщо це виправдано предметом дослідження, 2) якщо три особи з викладацького складу за фахом погоджуються надати експертизу на таку роботу, 3) якщо викладач відповідного фаху підтверджує мову поданої дисертації як свою рідну й погоджується надати експертний висновок на дисертацію.

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ: МЕХАНІЗМИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА РОЗВИТКУ ЗМІСТУ**

Поряд із постійно діючими програмами на юридичному факультеті Університету Хайдельберга за підтримки програми ЄС Еразмус постійно оновлюється перелік так званих “стипендій мобільності” [9]. Лише на 2015-2016 навчальний рік здобувачам юридичної освіти пропонується понад 40 (!) стипендій для навчання в університетах 19-ти країн світу. У наведеній нижче таблиці подано лише дані про країни, які пропонують стипендії двома мовами – своєю державною та англійською (таблиця); крім того, Великобританія, Франція, Італія, Португалія й Італія запрошують на навчання, яке здійснюється тільки їх державними мовами.

ERASMUS – стипендії мобільності на 2015-2016 навчальний рік

Країна	Назва університету	Мова викладання	Кількість місць
Бельгія	Університет Льовена	Англійська, голландська	5
Естонія	Університет Таллінна	Англійська, естонська	2
Данія	Університет Копенгагена	Англійська, датська	2
Норвегія	Берген	Англійська, норвезька	5
	Осло	Англійська, норвезька	2
Греція	Університет Афін	Англійська, грецька	3
	Університет Тессалоніків	Англійська, грецька	2
Польща	Краків	Англійська, польська	3
Швеція	Лунд	Англійська, шведська	2
	Упсала	Англійська, шведська	2
Литва	Університет Вільнюса	Англійська, литовська	3
Люксембург	Університет Люксембурга	Французька	3
Нідерланди (Голландія)	Ляйден	Англійська, голландська	3
Швейцарія	Фрібур	Французька	2
	Женева	Французька	2
	Лозанна	Французька	1
	Невшатель	Французька	2
Чехія	Прага	Англійська, чеська	2
Турція	Університет Едітепе, Стамбул	Англійська, турецька	4
	Університет Стамбула	Англійська, турецька	2
Угорщина	Будапешт	Англійська, угорська	3

Для отримання стипендій мобільності необхідно надати оригінал мовного свідоцтва Німецької служби академічних обмінів – ДААД (Deutscher Akademischer Austauschdienst – *нім.*) про знання однієї з вказаних мов, виданий у мовній лабораторії філологічного факультету Університету Хайдельберга.

Треба зазначити, що крім проектів програми Еразмус в Університеті Хайдельберга для всіх здобувачів вищої юридичної освіти пропонуються: 1) літні школи, наприклад в Університеті Сан Дієго (США), в Барселоні, Флоренції, Лондоні, Парижі [10]; та 2) програми університетів Монреалю (Канада), Саламанки (Іспанія), Кракова (Польща), Праги (Чехія).

В університетах країн Північної Європи також прослідковується тенденція до збільшення участі студентів юридичних факультетів у міжнародних програмах, тобто

частка студентів, які беруть участь в академічній мобільності. Наприклад, в авторитетному Університеті Гельсінкі (Фінляндія), який у 2014 році посів 73-є місце у світі за Шанхайським рейтингом [3], 50% усіх освітніх програм є міжнародними. Крім того, з-поміж 2300 студентів на факультеті навчається 120 осіб з інших країн, що складає понад 5% від загальної кількості студентів [11].

Навчання здійснюється фінською, шведською й **англійською** мовами. Факультет запровадив **англомовні** магістерські програми ще 1991 р. і з того ж часу - активне навчання англійській мові своїх студентів. Наразі для здобувачів освіти всіх рівнів (бакалаврат, магістратура, аспірантура [докторантура]) тут існує великий вибір **англомовних** курсів. Разом із фінськими бакалаврським та магістерським ступенями факультет пропонує також чотири міжнародні **англомовні** магістерські програми: “Демократичні й глобалізаційні перетворення”, “Економіка, держава й суспільство”, “Європейські студії” та “Міжнародне ділове право й публічне міжнародне право” [12]. Докторський ступінь можна отримати, навчаючись однією з трьох мов (фінською, шведською чи **англійською**).

Юридичний факультет університету Гельсінкі бере участь у різних заходах для подальшого посилення міжнародного виміру в навчанні й дослідженнях, а також для підвищення рівня знань і навичок випускників, зокрема здатності працювати в інтернаціональному та полікультурному середовищі як у Фінляндії, так і за її межами.

Дослідницькі інститути, центри провідного досвіду й інноваційні навчальні дисципліни на факультеті зумовлюють постійно зростаючу кількість іноземних докторантів і дослідників. Викладачі також задіяні в численних дослідницьких проєктах і мережах.

З точки зору студентської мобільності юридичний факультет є найбільш активним серед інших факультетів університету. Як зазначалося, на факультеті навчаються 120 іноземних студентів і близько 140 фінських студентів протягом одного або двох семестрів проходять навчання за кордоном. Факультет має 100 угод щодо студентського обміну з юридичними факультетами країн Європи, Азії та США. Завдяки двостороннім угодам студенти факультету беруть участь в обмінах з 80-ма університетами світу майже на всіх континентах. Факультет задіяний у проєкті Erasmus Law Networks в Європі, що сприяє міжнародній мобільності та співпраці між університетами-партнерами.

Ще однією північноєвропейською країною, університети якої посідають провідні місця в міжнародних рейтингах, є Швеція. Зокрема, Стокгольмський університет посів у Шанхайському рейтингу 78-е місце [3]. Найбільшим юридичним факультетом у Швеції є факультет Стокгольмського університету, де навчаються близько 3500 студентів [13]. Навчання триває протягом 4,5 років і завершується здобуттям ступеня магістра права (LL.M.). Факультет єдиний у Швеції, де викладаються “Право та інформаційні технології” та “Право Європейської інтеграції”, причому обидві навчальні дисципліни є обов’язковими для вивчення. Стандартна програма складається з обов’язкових предметів, однак протягом останнього року студент може обрати для себе необхідні з-поміж 60-ти спецкурсів. Чверть цих курсів викладається **англійською мовою**, і вони призначені як для іноземних, так і для шведських студентів.

Університет Стокгольма пропонує широке коло програм академічного обміну на кожному році навчання. Так, тут навчаються 100 іноземних студентів із університетів-партнерів з усього світу. Для них і для шведських студентів (за їхнім бажанням) англійською мовою викладається 26 курсів: “Вступ до шведського права”, “Конститу-

ційне право Європейського союзу”, “Право й інформаційні комунікаційні технології”, “Процесуальне право ЄС”, “Права людини в глобальній перспективі”, “Сучасні підходи до юридичної аргументації”, “Порівняльне право”, “Банківське та фінансове право ЄС”, “Право Європейського Союзу та управління”, “Юридична реформа та міжнародні організації” та інші.

Що стосується магістерських програм, то вони всі реалізуються **англійською мовою**. Наприклад, у 2013-2014 навчальному році англійською викладалося п’ять програм: “Право навколишнього середовища”, “Європейське право”, “Європейське право інтелектуальної власності”, “Міжнародне комерційне арбітражне право” і “Право й інформаційні технології”. Під час подання заяви на участь в англійській програмі студентові необхідно надати результати тестів з **англійської мови** TOEFL або IELTS, причому за TOEFL це мають бути 250 балів, а за IELTS – 6.0 балів. У шведських студентів підтвердженням достатнього рівня володіння англійською мовою визнається також свідоцтво про трирічне вивчення **англійської мови** в гімназіях або еквівалент докторського ступеня – “Загальна інформація”.

Докторська підготовка на факультеті триває протягом чотирьох років і завершується отриманням ступеня доктора права (Doctor of Laws Degree [LL.D]). Для навчання не потрібно жодних сертифікатів про знання англійської мови, тим не менше дисертація може бути підготовлена як шведською, так і **англійською мовою**.

Найкращі показники у світових рейтингах серед університетів східноєвропейських країн, порівняно, наприклад, з Угорщиною та Польщею, має чеський Університет Карла в Празі (204-е місце в Шанхайському рейтингу за 2014 рік). На юридичному факультеті університету, заснованому ще 1348 року, здійснюється підготовка фахівців із права на всіх трьох рівнях; наразі тут здобувають освіту близько 4500 осіб [15]. Факультет пропонує серед інших такі **англійські** магістерські програми, як “Розвиток чеського права в європейському контексті”, “Право інформаційних комунікаційних технологій”, “Юридичне порівняння чеського та польського права”, “Податкове право з перспективи європейського й чеського права”, “Митне право в глобалізованому світі”, “Суди з перспективи приватного міжнародного права”, “Спільні іноземні суб’єкти” тощо.

Навчання за магістерською програмою “Чеська юридична система в європейському контексті” (за підтримки проекту Еразмус) також здійснюється виключно **англійською мовою**. У рамках цієї програми здобувачі ступеня “магістр права”, які в основному є іноземцями, можуть відвідати літні юридичні школи Університету Сан-Франциско, Університету Маямі та Південно-техаського юридичного коледжу. Програма є максимально наближеною до практики й передбачає такі заходи, як участь у засіданнях судів, роботу в юридичних клініках, екскурсії тощо [16]. Крім того, на факультеті здійснюється докторська підготовка юристів **англійською мовою** за трьома програмами: “Міжнародне право”, “Європейське право” та “Екологічне право” [17].

Висновки. Таким чином, здійснений аналіз іншомовної підготовки фахівців права в провідних університетах країн Центральної, Північної та Східної Європи дозволив виявити певні особливості такої підготовки: 1) у більшості розглянутих університетів наявні бакалаврські та магістерські курси, які викладаються іноземною, найчастіше англійською, мовою, як правило, носіями мови; 2) у всіх проаналізованих вищих навчальних закладах існують міжнародні (англійські) програми з права (від однієї до п’яти) для здобувачів вищої освіти всіх рівнів, що є найкращим стимулом

для вивчення іноземної мови; 3) у більшості університетів надається можливість підготовки дисертації іноземною, найчастіше англійською, мовою.

Список літератури: 1. About the IBA [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ibanet.org/About_the_IBA/About_the_IBA.aspx. 2. Kyiv Recommendations on Judicial Independence in Eastern Europe, South Caucasus and Central Asia [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.osce.org/odihr/KyivRec?download=true>. 3. Academic Ranking of World Universities 2014 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.shanghairanking.com/ARWU2014.html>. 4. Juristische Fakultät [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.uni-heidelberg.de/studium/interesse/faecher/rechtswiss.html#>. 5. Master of Laws in International Law (LL.M.) – 2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.heidelberg-center.uni-hd.de/english/kurs_master_jur_2015.html. 6. Diploma in Human Rights and Forced Displacement [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.hrc.ucepeace.org/2014/11/diploma-in-human-rights-and-forced-displacement/>. 7. Legum Magister in Unternehmensrestrukturierung [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.igw.uni-heidelberg.de/corp_restruc/. 8. Promotion zum Doktor der Rechtswissenschaft (Dr. iur.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.jura.uni-heidelberg.de/promotion.html#>. 9. ERASMUS-Bewerbung [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.uni-heidelberg.de/international/erasmus/outgoing/bewerbung.html>. 10. School of Law [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.sandiego.edu/law/studyabroad. 11. Faculty of Law [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.helsinki.fi/law/faculty/index.html>. 12. Faculty of Law [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://university.helsinki.fi/en/studying/how-to-apply/programmes-in-english>. 13. Faculty of Law [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.jurfak.su.se/english/>. 14. Exchange Programmes [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.jurinst.su.se/english/education/courses-and-programmes/law-programme/exchange-programmes>. 15. About Faculty of Law [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.prf.cuni.cz/en/about-1404044615.html>. 16. LL.M. Programmes [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.prf.cuni.cz/en/ll-m-programmes-1404045370.html>. 17. Ph.D. in English [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.prf.cuni.cz/en/ph-d-in-english-1404042229.html>

UDC 378.9:407:34

O. Nitenko

SOME ASPECTS OF TRAINING FOR EXPERTS IN LAW AT THE UNIVERSITIES OF THE EUROPEAN HIGHER EDUCATION AREA

In the article the features of foreign language training for experts in law in the leading universities of Central, Northern and Eastern Europe, which are members of the European Higher Education Area; a selection of the universities is made according to their indexes at the Shanghai Ranking for 2014. The general trend of foreign language training of lawyers in all cycles of higher education in these countries are determined: the presence of Bachelor and Master courses taught in foreign, mostly English language; functioning of the international English-language programs in law (one to five) for researcher for all levels of higher education, which is the best stimulus for learning a foreign language; enable the possibility of the preparation of the thesis in foreign, typically English language. In addition, in this article is presented a detailed list

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ: МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА РОЗВИТКУ ЗМІСТУ

of new Master's and Doctoral programs in law, functioning in these European universities. It is described a distance master program "Human Rights and Forced Displacement", which includes the study of such acute for Ukraine online courses, as "Forced Displacement and Human Rights"; "Trafficking in Persons"; "Protection of Refugees"; "Protection of Stateless Persons"; "Protection of Internally Displaced Persons" (University of Heidelberg, Germany). It is considered the latest integrated master's program "Restructuring of the Enterprises", dedicated to the study and research of legal and economic issues related to the crisis of the enterprises (ibid). Since the failure of enterprises as legal entities is always disastrous economic and social consequences – depreciation of funds of the sponsors, debts to suppliers, increasing an unemployment, the losses of tax funds by the state, for early detection and effective solution of such problems require highly trained experts with a legal and economic education, where now there is a growing demand. It is characterized the international English-language Master's programs implemented at the universities of Helsinki (Finland): "The Democracy and Global Transformations", "The Economy, the State and Society", "European Studies" and "International Business Law and Public International Law and Stockholm (Sweden)": "Law and Information Communication Technology and "Law of European Integration".

It should be emphasized that the article gives specific requirements of the foreign universities on the knowledge of the researchers who wish to participate in these programs – they are the determined scores by testing in English TOEFL or IELTS, German – DAAD.

Key-words: *experts in law, foreign language training, university, master's program, English test.*

УДК 378.9:407:34

О.В. Нитенко

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ПРАВУ В УНИВЕРСИТЕТАХ ЕВРОПЕЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассмотрены особенности иноязычной подготовки специалистов по праву в ведущих университетах стран Центральной, Северной и Восточной Европы, которые входят в Европейское пространство высшего образования; отбор университетов осуществлен на основании их показателей в Шанхайском рейтинге за 2014 год. Определены общие тенденции иноязычной подготовки юристов на всех циклах высшего образования в указанных странах: наличие бакалаврских и магистерских курсов, которые преподаются на иностранном, чаще всего английском, языке; функционирование международных англоязычных программ по праву (от одной до пяти) для соискателей высшего образования всех уровней, что является наилучшим стимулом для изучения иностранного языка; предоставление возможности подготовки диссертации на иностранном, как правило, английском, языке. Кроме того, в статье предоставляется подробный перечень новейших магистерских и докторских программ по праву, которые функционируют в указанных европейских университетах, а также приведены конкретные требования относительно иноязычных знаний соискателей, желающих принять участие в этих программах, – это результаты тестов по английскому языку TOEFL или IELTS, по немецкому – DAAD.

Ключевые слова: *специалисты по праву, иноязычная подготовка, университет, магистерская программа, тест по английскому языку.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 20.01.2015